

PRESUDA SUDA (šesto vijeće)

17. studenoga 1987.(*)

„Tržišno natjecanje – Prava podnositeljâ pritužbi – Udjel u kapitalu konkurentskog društva”

U spojenim predmetima 142 i 156/84,

British-American Tobacco Company Ltd iz Londona, koje zastupa P. V. F. Boss, prethodno odvjetnik pri odvjetničkoj komori u Amsterdamu, zatim pri odvjetničkoj komori u Rotterdamu, Nolst Trenité, s odvjetničkim uredom u Bruxellesu, kojeg su ovlastili Coudert Brothers, *attorneys at law*, iz New Yorka, s odvjetničkim uredom u Bruxellesu, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourg, u uredu odvjetnika J. Loescha, 2, rue Goethe,

i

R. J. Reynolds Industries Inc. iz Winston Salema u Sjevernoj Karolini, Sjedinjene Američke Države, koje pravno zastupa Joseph F. Abely Jr., *Vice Chairman of the Board*, kojeg zastupaju J. F. Lever, QC, i R. J. Buxton, QC, iz Gray's Inn Chambers, Gray's Inn, London, koje su ovlastili A. J. C. Paines i M. J. Reynolds, iz odvjetničkog ureda Allen and Overy, u Londonu i u Bruxellesu, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourg, u uredu odvjetnika J. Loescha, 2, rue Goethe,

tužitelji,

protiv

Komisije Europskih zajednica, koju zastupaju njezin pravni savjetnik A. McClellan, i K. Banks, članica pravne službe, u svojstvu agenata, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourg, kod G. Kremlisa, člana pravne službe, zgrada Jean-Monnet, Kirchberg,

tuženik,

koju podupire

Philip Morris Incorporated iz New Yorka, koji zastupa M. Siragusa, odvjetnik pri odvjetničkoj komori u Rimu, i M. Waelbroeck, odvjetnik pri odvjetničkoj komori u Bruxellesu, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourg, u uredu odvjetnika E. Arendta, Centre Louvigny, 34 B, rue Philippe-II,

i

Rembrandt Group Limited, iz Stellenboscha, Republika Južna Afrika, koji zastupaju C. Bellamy i K. B. Parker, iz Gray's Inn, London, koje je ovlastio Malcolm G. C.

Nicholson, *Solicitor* pri Slaughter and May, London, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourg, u odvjetničkom uredu Elvinger i Hoss, 15, Côte d'Eich,

intervenijenti,

povodom tužbe za poništenje odluke, sadržane u dopisu Komisije br. SG(84) D/3946, od 22. ožujka 1984., o predmetima br. IV/30.342 i br. IV/30.926, kojom se, na temelju članka 3. stavka 2. Uredbe Vijeća br. 17 od 6. veljače 1962. (SL 1962., str. 204.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 3., str. 3.), odbijaju zahtjevi koje su podnijeli tužitelji i kojom se proglašava da određenim sporazumima sklopljenim između intervenijenata nisu povrijeđeni članci 85. i 86. Ugovora o EEZ-u,

SUD (šesto vijeće),

u sastavu: O. Due, predsjednik vijeća, G. C. Rodríguez Iglesias, T. Koopmans, K. Bahlmann i C. Kakouris, suci,

nezavisni odvjetnik: G. F. Mancini,

tajnik: B. Pastor, administratorica,

uzimajući u obzir izvještaj za raspravu dopunjen nakon usmenog postupka održanog 12. studenoga 1986.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 17. ožujka 1987.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjevima podnesenim tajništvu Suda 4. i 20. lipnja 1984., British-American Tobacco Company Ltd, sa sjedištem u Londonu, i R. J. Reynolds Industries Inc. iz Winston Salema u Sjevernoj Karolini, Sjedinjene Američke Države, podnijeli su, na temelju članka 173. stavka 2. Ugovora o EEZ-u, dvije tužbe za poništenje odluke sadržane u dopisima Komisije br. SG(84) D/3946, od 22. ožujka 1984., o predmetima br. IV/30.342 i br. IV/30.926, kojima se odbijaju zahtjevi koje su podnijeli tužitelji u skladu s člankom 3. stavkom 2. Uredbe Vijeća br. 17 od 6. veljače 1962. (SL 1962., str. 204.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 3., str. 3.), i kojima se proglašava da određenim sporazumima sklopljenim između društva Philip Morris Incorporated (u daljnjem tekstu: Philip Morris) iz New Yorka, i društva Rembrandt Group Limited (u daljnjem tekstu: Rembrandt) iz Stellenboscha, Republika Južna Afrika, nisu povrijeđeni članci 85. i 86. Ugovora o EEZ-u. Osim toga, tužitelji zahtijevaju da Sud naloži Komisiji da promijeni svoje stajalište u pogledu navedenih zahtjeva radi usklađivanja s presudom Suda.

- 2 Rješenjima od 28. studenoga 1984., Sud je Philipu Morrisu i Rembrandtu dopustio intervenciju u potporu Komisije. Rješenjem od 26. rujna 1984., Sud je odredio spajanje predmeta u svrhu pisanog i usmenog postupka te donošenja presude.
- 3 Zahtjevi koje su tužitelji podnijeli u skladu s člankom 3. stavkom 2. prethodno navedene Uredbe br. 17 protiv sporazumâ između Philipa Morrisa i Rembrandta, na temelju kojih je prvo društvo od drugog društva, po cijeni od 350 milijuna američkih dolara, otkupilo udio od 50 % u kapitalu Rothmans Tobacco (Holding) Ltd (u daljnjem tekstu: Rothmans Holdings), društva za investicije koje je bilo društvo kćer u 100 %-tnom vlasništvu društva Rembrandt i koje je u kapitalu društva Rothmans International plc (u daljnjem tekstu: Rothmans International) imalo dovoljno velik udio da može kontrolirati potonje društvo, koje je značajan proizvođač cigareta na tržištu Zajednice, a osobito u zemljama Beneluksa. Na temelju tih sporazuma Philip Morris je dobio neizravni udio od 21,9 % u dobiti svojeg konkurenta, Rothmans Internationala.
- 4 Ti sporazumi (u daljnjem tekstu: sporazumi iz 1981.) osim toga sadržavaju odredbe koje se odnose na očuvanje ravnoteže između strana u pogledu njihovog izravnog ili neizravnog udjela u kapitalu Rothmans Internationala te se njima svakoj strani dodjeljuje „pravo na prethodno odbijanje”, u slučaju da jedna od strana prenese svoj udio u kapitalu Rothmans Holdingsa.
- 5 U pogledu upravljanja, sporazumima iz 1981. objema je stranama dodijeljeno pravo da za Rothmans Holdings imenuju jednak broj članova upravnog odbora. Njima je određeno da Rembrandt zadržava upravljačke funkcije koje je do tada izvršavao u pogledu poslovnih djelatnosti Rothmans Internationala, i da se podaci koji su relevantni za tržišno natjecanje ne smiju dostavljati Philipu Morrisu. Ti sporazumi također sadržavaju odredbe o suradnji između Philipa Morrisa i Rothmans Internationala u sektorima kao što su zajednička distribucija i zajednička proizvodnja, tehnička znanja i istraživanja itd.
- 6 Na temelju zahtjeva koje su među ostalim podnijeli tužitelji, Komisija je uputila Philipu Morrisu i Rembrandtu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku, kojom je proglasila da se sporazumima iz 1981. povrjeđuje članak 85. i članak 86. Ugovora. Nakon pregovora s Komisijom, Philip Morris i Rembrandt konačno su te sporazume zamijenili novim sporazumima, kojima se želi ukloniti Komisijine prigovore. Upravo je u pogledu tih sporazuma (u daljnjem tekstu: sporazumi iz 1984.) Komisija donijela sporne odluke, ali nije smatrala da je potrebno donijeti odluku u pogledu izvornih sporazuma iz 1981., s obzirom na to da su ukinuti i zamijenjeni sporazumima iz 1984.
- 7 Na temelju sporazumâ iz 1984., Philip Morris vratio je svoj udio u kapitalu Rothmans Holdingsa i u zamjenu dobio izravni udio u kapitalu Rothmans Internationala. Taj udio iznosi 30,8 %, ali čini tek 24,9 % glasačkih prava, dok udio Rembrandta, koji također iznosi 30,8 %, čini 43,6 % glasačkih prava.
- 8 Kao i sporazumima iz 1981., novim se sporazumima drugoj strani dodjeljuje pravo prvokupa u slučaju prijenosa udjela. Osim toga, jedna strana može trećoj strani prenijeti samo svoj ukupni udio i to isključivo jednom nezavisnom kupcu ili najmanje desetorici nezavisnih kupaca. Ako se udio Rembrandta proda samo jednom kupcu, taj kupac treba dati istovjetnu ponudu za udjele Philipa Morrisa. Naposljetku, u slučaju

prijenosa udjela jedne ili druge strane, sporazumima se predviđa mogućnost jednake raspodjele glasačkih prava u Rothmans Internationalu.

- 9 Sporazumi iz 1984. dopunjeni su određenim obvezama strana prema Komisiji. Tim se obvezama među ostalim nastoji osigurati da Philip Morris nije zastupljen u upravnim tijelima Rothmans Internationala i da se Philipu Morrisu ne dostavljaju informacije o grupi Rothmans International, koje mogu utjecati na ponašanje grupe Philip Morris u pogledu konkurentskih odnosa između dviju grupa unutar Zajednice. Osim toga, Philip Morris se obvezao da će obavijestiti Komisiju o svim izmjenama sporazumâ i o svakom povećanju svojih udjela u Rothmans Internationalu ili svakoj mogućnosti na temelju koje bi Philip Morris mogao steći 25 % glasačkih prava ili više, unutar Rothmans Internationala. U dva potonja slučaja Komisija može zahtijevati razdvajanje interesa Rothmans Internationala i Philipa Morrisa, kojim se zadržava *status quo* u razdoblju od tri mjeseca, tijekom kojeg Komisija može odlučiti o eventualnim odgovarajućim novim mjerama.
- 10 Za opširniji prikaz činjenica, tužbenih razloga i argumenata tužitelja, Komisije i intervenijenata, upućuje se na izvještaj za raspravu. Ti se elementi spisa u nastavku spominju samo u mjeri u kojoj je to potrebno za obrazloženje odluke Suda.

I — Dopuštenost tužbi

- 11 Jedan od intervenijenata, Rembrandt, osporava dopuštenost tužbi jer dopisi Komisije od 22. ožujka 1984. nisu odluke u smislu članka 173. stavka 2. Ugovora i nema izravnog i individualnog utjecaja na tužitelje u smislu navedenog članka. Komisija pak tvrdi da, s obzirom na to da tužitelji od Suda zahtijevaju da Komisiji naloži donošenje posebne odluke, tužbe treba odbaciti kao nedopuštene.
- 12 U pogledu zahtjevâ za poništenje, valja utvrditi da je Komisija na zahtjev tužiteljâ sastavila i uputila tužiteljima svoje dopise od 22. ožujka 1984. u obliku „odluke”. Osim toga, ti su dopisi po svojem sadržaju i učincima jednaki odluci jer se njima prekida istraga, obuhvaća ocjena predmetnih sporazuma i sprječava tužitelje da zahtijevaju ponovno pokretanje istrage, osim ako ti tužitelji ne dostave nove elemente. Nije potrebno odlučiti može li intervenijent istaknuti prigovor nedopuštenosti jer su navedena utvrđenja dovoljna da bi se dopise Komisije od 22. ožujka 1984. kvalificiralo kao odluke upućene tužiteljima, u smislu članka 173. stavka 2. Ugovora, i da bi se stoga odbilo prigovore istaknute u tom pogledu.
- 13 Suprotno tomu, tužbe su nedopuštene u dijelu u kojem se od Suda traži da Komisiji naloži da donese akt koji bi zamijenio pobijani akt jer Sud u okviru postupka za ocjenu zakonitosti koji je utvrđen člankom 173. ne može izdati takav nalog.

II — Meritum

- 14 Tužbeni razlozi tužitelja odnose se na upravni postupak, ocjenu Komisije u pogledu sporazumâ i obrazloženje odluka.

A — Upravni postupak

- 15 Tužitelji među ostalim tvrde da kao autori zahtjeva na temelju članka 3. stavka 2. Uredbe br. 17 nisu bili dovoljno uključeni u istragu o spornim sporazumima koju je provela Komisija.
- 16 U tom pogledu iz spisa proizlazi da je Komisija, osim odlomaka za koje Philip Morris i Rembrandt smatraju da sadržavaju poslovne tajne, tužiteljima prosljedila primjerke svoje obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku od 19. svibnja 1982., kojom je proglasila da se sporazumima iz 1981. povrjeđuju članci 85. i 86. Ugovora. Tužitelji su također imali priliku iznijeti primjedbe o odgovorima Philipa Morrisa i Rembrandta na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku, te su sudjelovali na raspravi održanoj od 5. do 7. listopada 1982. Zatim su tužitelji dobili zapisnike s rasprave te su imali priliku iznijeti primjedbe o dodatnim pisanim očitovanjima koja je Philip Morris podnio nakon rasprave.
- 17 U svibnju 1983. Komisija je obavijestila tužitelje da su Philip Morris i Rembrandt unijeli određene izmjene u sporazume iz 1981. i da je u tom pogledu došlo do razmjene dopisa i sastanaka između tužiteljâ i Komisije. Nakon što su Philip Morris i Rembrandt konačno odlučili zamijeniti sporazume iz 1981. novim sporazumima iz 1984., tužitelji su, u skladu s člankom 6. Uredbe Komisije br. 99/63 od 25. srpnja 1963. o saslušanjima u skladu s člankom 19. stavcima 1. i 2. Uredbe Vijeća br. 17 (SL 1963., str. 2268.), obaviješteni dopisima od 16. prosinca 1983. da Komisija smatra da nema dovoljno razloga da bi se prihvatili njihovi zahtjevi, te su pozvani da podnesu dodatna očitovanja. U tu svrhu tužitelji su obaviješteni o sadržaju novih sporazuma i o obvezama koje su preuzeli Philip Morris i Rembrandt. Komisija je donijela sporne odluke tek nakon što je zaprimila očitovanja tužitelja o novim sporazumima i o navedenim obvezama.
- 18 Tužitelji navode da su do pregovora o izmjenama prvotnih sporazuma bili izravno uključeni u istragu koju je provela Komisija, ali tvrde da je Komisija pojmu „poslovna tajna” dala preširoko značenje time što ih nije obavijestila o određenim dokumentima i dijelovima dokumenata. Tužitelji također tvrde da im se trebalo dopustiti sudjelovanje u navedenim pregovorima ili da ih se barem trebalo redovito obavještavati o razvoju tih pregovora dostavljanjem zapisnika. Tužitelji smatraju da je Komisija u odnosu na ta pitanja počinila postupovne nepravilnosti kojima je povrijeđeno njihovo pravo obrane, utvrđeno sudskom praksom Suda.
- 19 Valja napomenuti da se sudska praksa na koju se tužitelji pozivaju odnosi na pravo obrane poduzeća protiv kojih Komisija vodi istragu. Međutim, takva istraga nije kontradiktoran postupak među tim poduzećima, nego postupak koji Komisija pokreće, po službenoj dužnosti ili na temelju zahtjeva, u okviru izvršavanja svoje zadaće da osigura poštovanje pravila tržišnog natjecanja. Iz toga proizlazi da poduzeća protiv kojih se vodi postupak i poduzeća koja su podnijela zahtjev na temelju članka 3. Uredbe br. 17, koja imaju opravdan legitimni interes za zaustavljanje navodne povrede, nisu u istoj postupovnoj situaciji te da se potonja društva ne mogu pozivati na pravo obrane u smislu sudske prakse koju navode.
- 20 Suprotno tomu, kao što među ostalim proizlazi iz presude od 28. ožujka 1985. (CICCE/Komisija, 298/83, Zb., str. 1105.), tim se podnositeljima pritužbi treba omogućiti zaštita njihovih legitimnih interesa u okviru upravnog postupka te je Komisija dužna ispitati sve činjenične i pravne elemente na koje su uputili podnositelji

pritužbe. Međutim, postupovna prava podnositelja pritužbi manje su opsežna od prava obrane poduzeća protiv kojih Komisija vodi istragu. U svakom slučaju, granice tih prava dosegnute su u dijelu u kojem ona dovode u pitanje pravo obrane.

- 21 U svojoj presudi od 24. lipnja 1986. (AKZO Chemie BV i AKZO Chemie UK Ltd/Komisija, 53/85, Zb., str. 1965.) Sud je priznao da je obveza čuvanja poslovne tajne, sadržana u članku 214. Ugovora i u članku 20. stavku 2. Uredbe br. 17, smanjena za podnositelje pritužbi i da ih Komisija može obavijestiti o određenim informacijama koje su obuhvaćene obvezom čuvanja poslovne tajne ako je to nužno za dobro odvijanje istrage. U istoj presudi Sud je međutim naglasio da podnositelj pritužbe ne može ni u kojem slučaju dobiti na uvid dokumente koji sadržavaju poslovne tajne te je naveo sredstva kojima poduzeće na koje se odnosi istraga može spriječiti takvo otkrivanje informacija.
- 22 U ovim predmetima tužitelji nisu podnijeli elemente koji bi doveli do zaključka da ih Komisija nije obavijestila o dokumentima koje im je mogla proslijediti, a da time ne otkrije poslovne tajne. Iz navedenog proizlazi da prvi dio tužbenog razloga treba odbiti.
- 23 U pogledu prigovora koji se odnosi na pregovore koje su Philip Morris i Rembrandt vodili s Komisijom radi izmjene prvotnih sporazuma valja podsjetiti da je upravni postupak, među ostalim, prilika za predmetna poduzeća da prilagode sporne sporazume ili postupke pravilima Ugovora. Tom se mogućnošću pretpostavlja pravo poduzeća i Komisije da započnu povjerljive pregovore radi određivanja izmjena kojima je moguće ukloniti Komisijine prigovore.
- 24 To bi pravo bilo ugroženo ako bi podnositelji pritužbi morali prisustvovati tim pregovorima ili ako bi ih se neprestano moralo izvještavati o razvoju tih pregovora, kako bi mogli iznijeti svoja očitovanja o različitim prijedlozima jedne ili druge strane. Legitimni interesi podnositelja pritužbi u cijelosti su zaštićeni kada su ti podnositelji obaviješteni o ishodu tih pregovora, na temelju kojeg Komisija predviđa zaključenje postupka. Međutim, u tom su pogledu tužitelji primili sve relevantne informacije iz dopisa koje im je uputila Komisija na temelju članka 6. Uredbe br. 99/63. Iz toga proizlazi da drugi dio tužbenog razloga također treba odbiti.
- 25 Slično tomu, tužitelji tvrde da je tijekom pregovora između Philipa Morrisa i Komisije, među ostalim, jedan bivši član Komisije vršio pritisak na nju. U tom pogledu dovoljno je utvrditi da tužitelji nisu dostavili ni jedan dokaz u prilog toj tvrdnji.
- 26 Naposljetku, tužitelji se žale na to da je Komisija u spornim odlukama iznijela nove argumente u odnosu na dopise iz članka 6. Uredbe br. 99/63 te da tužitelji nisu imali priliku prethodno se očitovati o tim argumentima.
- 27 Taj argument također treba odbiti. Tužitelji su, kao podnositelji pritužbi, imali priliku zauzeti stajalište o argumentima iznesenim u navedenim dopisima. Činjenica da su tužitelji svojim očitovanjima potaknuli Komisiju na dodatna razmatranja i da je Komisija zbog toga smatrala korisnim uključiti dodatne argumente u konačne odluke ne obvezuje Komisiju na to da iznova sasluša tužitelje prije nego što donese te odluke.

28 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da tužbeni razlog u pogledu upravnog postupka treba u cijelosti odbiti kao neosnovan.

B — Ocjena Komisije u pogledu sporazumâ

29 Tužitelji tvrde da je Komisija u spornim odlukama pogrešno primijenila članke 85. i 86. Ugovora i da je počinila očitu pogrešku time što je ocijenila da su obveze koje su preuzeli Philip Morris i Rembrandt dovoljne da bi se izbjegla povreda tih članaka.

30 Najprije valja utvrditi da se sporne odluke odnose samo na sporazume iz 1984., ali ne i na sporazume iz 1981., koji su relevantni samo zato što se iz njih mogu iščitati prvotne namjere strana. Stoga se u ovim predmetima u biti postavlja pitanje čini li i, ovisno o slučaju, pod kojim uvjetima, stjecanje manjinskog udjela u kapitalu nekog konkurentskog poduzeća povredu članaka 85. i 86. Ugovora.

31 Budući da je stjecanje udjela u kapitalu Rothmans Internationala predmet sporazuma sklopljenih između poduzeća koja su, nakon što su ti sporazumi stupili na snagu, ostala neovisna, najprije valja ispitati to pitanje s obzirom na članak 85.

Primjena članka 85.

32 Tužitelji u biti tvrde da treba pretpostaviti ograničavajući učinak na tržišno natjecanje kada neko poduzeće stekne značajan udio u kapitalu konkurentskog poduzeća, makar taj udio bio manjinski. Takvo stjecanje udjela nužno utječe na poslovno ponašanje predmetnih poduzeća, osobito na stagnirajućem i iznimno oligopolnom tržištu kao što je tržište cigareta, na kojem se svaki pokušaj proširivanja tržišnog udjela jednog poduzeća događa na štetu konkurentskih poduzeća. Vezama stvorenim između dvaju najvećih subjekata na tržištu cigareta narušava se ravnoteža tržišnog natjecanja.

33 Prema mišljenju tužiteljâ sporna transakcija nije samo imala za učinak ograničavanje tržišnog natjecanja, nego joj je to bio i cilj. Ta činjenica proizlazi iz odnosâ između spornih sporazuma i prvotnih sporazuma iz 1981., kojima je predviđena poslovna suradnja između strana. Na temelju prava koja su mu dodijeljena prvotnim ugovorima, Philip Morris mogao je steći izravan udio u kapitalu Rothmans Internationala i ništa nije upućivalo na to da je ideja o poslovnoj suradnji napuštena, tim više što je cijena koju je Philip Morris platio ostala ista. Uostalom, namjera suradnje na tržištu Zajednice potvrđena je time što postoje sporazumi o suradnji između Philipa Morrisa i Rothmans Internationala u Indoneziji, u Maleziji i na Filipinima.

34 Tužitelji također smatraju da su protutržišni učinak i cilj spornih sporazuma pojačani odredbama o pravu prvokupa u slučaju da jedna strana poželi prenijeti svoj udio u kapitalu Rothmans Internationala. Tim se odredbama Philipu Morrisu želi omogućiti stjecanje nadzora nad Rothmans Internationalom i dokazati da stjecanje udjela nije samo pasivno ulaganje. Činjenica da se primjena tih odredbi protivi članku 85. sama po sebi je dovoljna kako bi se utvrdilo da je cilj sporazumâ ograničavanje tržišnog natjecanja.

35 Naposljetku, obveze koje je odredila Komisija nipošto nisu dovoljne da bi se uklonila protutržišna narav sporazumâ. S jedne strane, postojećim obvezama o upravljanju Rothmans Internationalom ne sprječava se Philip Morris da izvršava neformalni

utjecaj u svojstvu dioničara koji drži znatan udio u Rothmans Internationalu. S druge strane, obveze o razdvajanju interesa Philipa Morrisa i Rothmans Internationala, u slučaju da Philip Morris iskoristi svoje pravo prvokupa, odnose se na razdoblje nakon povrede članka 85. i uopće nisu primjenjive u slučaju da Philip Morris stekne stvarni nadzor nad Rothmans Internationalom nakon prodaje udjela Rembrandta najmanje desetorici kupaca koji su nezavisni međusobno i u odnosu na Philip Morris.

- 36 Valja podsjetiti da sporazum, kako bi bio obuhvaćen člankom 85., mora imati za cilj ili učinak sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišnog natjecanja na unutarnjem tržištu.
- 37 Iako stjecanje udjela u kapitalu konkurentskog poduzeća samo po sebi nije ponašanje kojim se ograničava tržišno natjecanje, takvo stjecanje udjela ipak može biti sredstvo kojim se utječe na poslovno ponašanje predmetnih poduzeća na način da se njime ograniči ili naruši tržišno natjecanje u okviru tržišta na kojem ta dva poduzeća posluju.
- 38 To je osobito slučaj kada stjecanjem udjela ili na temelju dodatnih odredbi sporazuma poduzeće koje je ulagač stekne pravnu ili činjeničnu kontrolu nad poslovnim ponašanjem drugog poduzeća, ili kada se sporazumom predviđa poslovna suradnja između poduzeća ili stvaraju strukture kojima se takva suradnja može potaknuti.
- 39 To je također slučaj kada je poduzeću koje je ulagač na temelju sporazuma omogućeno da u kasnijoj fazi ojača svoj položaj preuzimanjem stvarnog nadzora nad drugim poduzećem. Treba uzeti u obzir ne samo postojeće učinke sporazuma, nego i potencijalne učinke i mogućnost da je sporazum sklopljen kao dio dugoročnog plana.
- 40 Naposljetku, svaki sporazum treba ocijeniti s obzirom na njegov gospodarski kontekst te osobito s obzirom na stanje na predmetnom tržištu. Kada su predmetna poduzeća multinacionalna društva koja posluju na svjetskoj razini, ne mogu se zanemariti ni njihovi odnosi izvan Zajednice. Osobito treba uzeti u obzir da predmetni sporazum može biti dio globalne politike suradnje između poduzeća koja su sklopila taj sporazum.
- 41 S obzirom na sva ta razmatranja valja ispitati je li Komisija, prilikom ispitivanja sporazumâ iz 1984., pogrešno ocijenila da nisu utvrđeni protutržišni cilj ili učinak.
- 42 U pogledu stanja na tržištu cigareta, Komisija je u svojoj obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku o sporazumima iz 1981. utvrdila da je to tržište kvantitativno stagniralo od 1976. do 1980., odnosno u razdoblju koje je Komisija ispitala. Komisija je također utvrdila da, uz iznimku francuskih i talijanskih tržišta na kojima postoji državni monopol, na tržištu Zajednice prevladava šest skupina poduzeća, u koje se ubrajaju tužitelji i intervenijenti iz ovog predmeta.
- 43 Komisija smatra da su na stagnirajućem i oligopolnom tržištu cigareta, na kojem u pogledu cijena ili istraživanja nema pravog tržišnog natjecanja, oglašavanje i stjecanje poduzećâ glavni načini povećavanja tržišnog udjela gospodarskih subjekata. Osim toga, budući da na tržištu prevladavaju velika poduzeća koja raspolažu sredstvima i bitnim tehničkim znanjima, i s obzirom na to da oglašavanje ima veliku važnost, novim je poduzećima ulazak na tržište jako otežan.

- 44 Valja potvrditi da je, u tržišnim uvjetima koje Komisija opisuje i koje druge stranke u postupku u bitnom ne osporavaju, svako poduzeće koje želi povećati svoj tržišni udio, u slučaju da se ukaže takva prilika, na kušnji da preuzme nadzor nad konkurentskim poduzećem. Također treba priznati da, u navedenim okolnostima, svaki pokušaj preuzimanja nadzora i svaki sporazum kojim se potiče poslovna suradnja između dvaju ili više poduzeća u vladajućem položaju, predstavljaju rizik u pogledu ograničavanja tržišnog natjecanja.
- 45 S obzirom na takvo stanje na tržištu, od Komisije se očekuje poseban oprez. Među ostalim, treba ispitati nije li cilj sporazuma kojim se, na prvi pogled, predviđa samo pasivno ulaganje u konkurentno poduzeće, zapravo preuzimanje nadzora nad tim poduzećem, prema potrebi u kasnijoj fazi, ili uspostavljanje suradnje između poduzeća radi podjele tržišta. To ne mijenja činjenicu da Komisija treba, kako bi mogla utvrditi povredu članka 85., moći dokazati da je cilj ili učinak sporazuma utjecanje na konkurentno ponašanje poduzeća na predmetnom tržištu.
- 46 U tom pogledu valja utvrditi da je na temelju sporazumâ iz 1984. i obveza koje su Philip Morris i Rembrandt preuzeli prema Komisiji, isključena zastupljenost Philipa Morrisa u upravnom odboru i u svakom drugom upravnom tijelu Rothmans Internationala, te je udio Philipa Morrisa ograničen na manje od 25 % glasačkih prava. Suprotno tomu, udio koji drži Rembrandt čini 43,6 % glasačkih prava, čime je, zbog raspršenosti preostalog dijela tih glasačkih prava i s obzirom na zastupljenost Rembrandta u upravnim tijelima Rothmans Internationala, Rembrandtu omogućeno da i dalje određuje trgovinsku politiku Rothmans Internationala na tržištu cigareta.
- 47 Također valja utvrditi da za razliku od sporazumâ iz 1981., sporazumi iz 1984. ne sadržavaju nijednu odredbu koja se odnosi na poslovnu suradnju, da se potonjim sporazumima ne stvara nikakva struktura kojom bi se podupirala takva suradnja između Philipa Morrisa i Rothmans Internationala, te da su se poduzeća obvezala da neće razmjenjivati informacije kojima se može utjecati na njihovo konkurentno ponašanje. U skladu s odredbama o mogućem prijenosu udjela jedne ili druge strane u kapital Rothmans Internationala, koje će se ispitati kasnije, odredbe sporazumâ iz 1984., dopunjene obvezama prema Komisiji, nisu dovoljne kako bi se pokazalo da ti sporazumi imaju za cilj ili učinak dopustiti jednom poduzeću da utječe na poslovno ponašanje drugog poduzeća.
- 48 Nadalje treba ispitati jesu li zbog udjela Philipa Morrisa u kapitalu Rothmans Internationala u predmetnim okolnostima poduzeća uključena u postupak nužno obvezna uzeti u obzir interes druge strane prilikom utvrđivanja svoje trgovinske politike, kao što tvrde tužitelji.
- 49 U pogledu Rembrandta, Komisija tvrdi da je interes tog poduzeća i dalje ostvarenje što je moguće veće dobiti iz svojih ulaganja u Rothmans International te, zahvaljujući svojim glasačkim pravima i tradicionalnoj povezanosti s upravom potonjeg društva, Rembrandt u praksi može kontrolirati trgovinsku politiku Rothmans Internationala, bez obzira na interese Philipa Morrisa. Iako Philip Morris ima dostatna glasačka prava kako bi spriječio određene izvanredne odluke, ta je mogućnost suviše hipotetska da bi se mogla smatrati istinskom prijetnjom koja može utjecati na Rembrandt u pogledu upravljanja Rothmans Internationalom. Ne postoji nijedan razlog zbog kojeg bi se

moglo pretpostaviti da upravi i zaposlenicima Rothmans Internationala nije u interesu postići što je moguće isplativije poslovanje tog društva.

- 50 Iako je Philipu Morrisu zbog udjela u dobiti Rothmans Internationala u interesu da to poduzeće postigne uspjeh, prema mišljenju Komisije njegov je glavni cilj ipak povećanje tržišnog udjela i prihoda vlastitih poduzeća. Stoga Philip Morris i dalje ima značajni interes da vlastitim naporima u industrijskom i trgovinskom smislu ograniči svaki rast tržišnog udjela Rothmans Internationala. Zbog toga Komisija smatra da ako Philip Morris stekne manjinski udio u kapitalu Rothmans Internationala, to neće samo po sebi uzrokovati promjenu konkurentskog stanja na tržištu cigareta unutar Zajednice.
- 51 Valja utvrditi da na temelju elemenata spisa nije moguće odbaciti tu ocjenu Komisije. Konkretno, ni jedan podatak ne navodi na zaključak da bi stjecanje udjela moglo dovesti do podjele tržišta na način da se Philip Morris, ne gubeći vlastite tržišne udjele, usredotoči na određeni dio tržišta dajući tako Rothmans Internationalu mogućnost za širenje djelatnosti na neki drugi dio tržišta.
- 52 Ne postoji ni dovoljno podataka koji bi naveli na zaključak da Philip Morris i Rothmans International surađuju izvan tržišta Zajednice na način koji utječe na odnose između tih dvaju društava unutar tog tržišta. Tužitelji samo tvrde da takva suradnja postoji na određenim ograničenim geografskim tržištima, a intervenijenti tvrde da se takva suradnja odnosi isključivo na sporazume o upotrebi određenih robnih marki koje pripadaju drugoj strani. Ti su sporazumi u predmetnom sektoru potpuno uobičajeno sredstvo kojim su se, uostalom, koristili i tužitelji. U tim okolnostima nije moguće zaključiti da su sporni sporazumi dio globalne politike suradnje između dva multinacionalna poduzeća na svjetskom tržištu cigareta.
- 53 Činjenica da sporni sporazumi sadržavaju odredbe koje se odnose na mogućnost jedne ili druge strane da prodaju dionice Rothmans Internationala i da se tim odredbama predviđa mogućnost koja bi, u nepromijenjenom kontekstu, mogla biti protivna članku 85., nije dovoljna kako bi se utvrdilo da sporazumi imaju za cilj ograničavanje tržišnog natjecanja. Točno je da su sporazumima iz 1984. zamijenjeni sporazumi o podjeli nadzora u društvu Rothmans Holdings, koje je pak imalo stvarni nadzor nad poslovnom politikom Rothmans Internationala, i da ta zamjena nije dovela ni do kakvog smanjenja cijene koju je Philip Morris platio. Međutim, valja podsjetiti da je Philip Morris zadržao druge prednosti, osobito mogućnost sprječavanja drugih konkurentskih poduzeća da preuzmu nadzor nad Rothmans Internationalom, te je dobio znatno povećanje udjela u dobiti Rothmans Internationala. Iako iz pozadine spornih sporazuma proizlazi da je Philip Morris planirao transakciju koja daleko nadilazi pasivno ulaganje, na temelju odredbi tih sporazuma koje se odnose na isključivo hipotetsku situaciju nije moguće utvrditi da je stjecanje manjinskog udjela prva faza plana o preuzimanju nadzora nas Rothmans Internationalom.
- 54 Međutim, valja ispitati proizvode li te odredbe postojeće protutržišne učinke i je li i Komisija u dovoljnoj mjeri uzela u obzir njihove potencijalne učinke.
- 55 Komisija ne smatra da navedene odredbe imaju stvaran utjecaj na konkurentno ponašanje strana. U pogledu prijenosa svojeg udjela u kapitalu Rothmans Internationala, u interesu je Rembrandta da poveća vrijednost svojeg ulaganja tako da

Rothmans Internationalu omogućiti stvarno tržišno natjecanje. U interesu je pak Philipa Morrisa da ograniči moguću cijenu dionica Rothmans Internationala koje pripadaju Rembrandtu i stoga to društvo nema nikakvog razloga da ograničava vlastite napore u pogledu stjecanja dodatnih tržišnih udjela. Nadalje, zaposlenicima Rothmans Internationala mogućnost kasnijeg zaposlenja u Philipu Morrisu vjerojatno je poticaj da pokažu svoje stručne vještine. Komisija osim toga ne smatra ni da je mogućnost Philipa Morrisa da Rembrandtu oteža eventualnu prodaju dionica u Rothmans Internationalu prijetnja kojom se može utjecati na uobičajenu poslovnu praksu Rembrandta i Rothmans Internationala.

- 56 Na temelju elemenata spisa Sud ne može odbaciti tu ocjenu Komisije. Valja dodati da se prepreke kupnji udjela u Rothmans Internationalu za treće poduzeće, koje proizlaze iz predmetnih odredbi, ne mogu smatrati stvarnim ograničenjem tržišnog natjecanja na tržištu cigareta, protivnim članku 85. S jedne strane, kao što su naveli intervenijenti, odredbe te vrste mogu se opravdati legitimnim interesom ugovornih strana da zaštite svoja značajna ulaganja. S druge strane, činjenica da je Philip Morris mogao spriječiti prijenos tog nadzora na treće konkurentno poduzeće, a da pritom sam Philip Morris nije stekao nadzor nad Rothmans Internationalom, u predmetnim se okolnostima samo po sebi ne može smatrati ograničenjem tržišnog natjecanja.
- 57 U pogledu potencijalnih učinaka predmetnih odredbi, valja priznati da je Komisija poduzela mjere kojima se nastoji spriječiti stvaranje takvih učinaka protivnih članku 85. Ugovora. Stoga se Philip Morris obvezao da će u roku od 48 sati obavijestiti Komisiju o svim dopunama, izmjenama ili dodacima sporazumima, o svakom povećanju svojih udjela u Rothmans Internationalu i svakoj mogućnosti na temelju koje bi Philip Morris mogao steći 25 % ili više ukupnih glasačkih prava u Rothmans Internationalu. Osim toga, Philip Morris obvezao se da će, ako Komisija to od njega bude zahtijevala nakon dostave takve obavijesti, staviti na snagu sporazum o razdvajanju interesâ Philipa Morrisa i Rothmans Internationala na tržištu duhana unutar Zajednice i tako zadržati *status quo* tijekom razdoblja od tri mjeseca u kojem Komisija može ispitati novu situaciju s obzirom na članke 85. i 86. Ugovora.
- 58 Kao što su naglasili tužitelji, točno je da se te obveze ne mogu primijeniti ako Philip Morris stekne činjenični nadzor nad Rothmans Internationalom, a da se pritom ne povećaju njegova glasačka prava, osobito u slučaju prijenosa udjela društva Rembrandt najmanje desetorici nezavisnih kupaca. Međutim, u takvom slučaju, koji se od svih hipotetskih slučajeva prijenosa čini najmanje vjerojatnim i koji se temelji na preduvjetu da se Philip Morris odrekne prava koja su mu dodijeljena na temelju odredbi, nadzor Philipa Morrisa bio bi iznimno slab, tako da to društvo ne bi moglo spriječiti kasniju koncentraciju glasačkih prava u nekom trećem društvu. Stoga treba priznati da je Komisija, na temelju obveza koje su preuzeli Philip Morris i Rembrandt, pojačala svoje opće mogućnosti nadzora i kontrole, tako što može spriječiti da odredbe sporazumâ koje se odnose na kasniji prijenos udjelâ u kapitalu Rothmans Internationala koje drže ugovorne strane, proizvode učinke protivne članku 85.
- 59 Iz prethodnih razmatranja stoga proizlazi da ispitivanje prigovora koje su tužitelji podnijeli u pogledu ocjene različitih odredbi spornih sporazuma nije pokazalo da je Komisija pogrešno utvrdila da nisu utvrđeni protutržišni cilj ili učinak.

- 60 Međutim, tužitelji također tvrde da je, čak i pod pretpostavkom da se različiti dijelovi spornih sporazuma, kada se razmatraju pojedinačno, ne mogu smatrati protivnima članku 85. stavku 1., i dalje nužno ispitati proizvode li se kombinacijom tih različitih dijelova protutržišni učinci.
- 61 U tom pogledu valja naglasiti da se ispitivanje učinaka tih sporazuma zaista treba temeljiti na ocjeni tih sporazuma u njihovoj cjelini. Tužitelji ne navode da Komisija nije provela takvu ocjenu, ali osporavaju zaključak koji je Komisija donijela u tom pogledu.
- 62 Budući da je riječ o složenoj gospodarskoj ocjeni, valja podsjetiti da je Sud u svojoj presudi od 11. srpnja 1985. (Remia, 42/84, Zb., str. 2566.) presudio da, iako je općenito dužan izvršiti potpuni nadzor u pogledu pitanja jesu li ispunjeni svi uvjeti primjene članka 85. stavka 1., nadzor koji Sud provodi nad složenim gospodarskim ocjenama Komisije nužno se ograničava na provjeru poštovanja postupovnih pravila i pravila o obrazloženju te točnosti činjeničnog stanja, kao i eventualnog postojanja očite pogreške u ocjeni i zlouporabe ovlasti.
- 63 Sud smatra da spisi ne upućuju ni na kakvu očitu pogrešku u pogledu elemenata ocjene koji su postojali u trenutku donošenja pobijanih odluka. U pogledu ocjene potencijalnih učinaka spornih sporazuma treba naglasiti, s jedne strane, da je Komisija izvijestila da namjerava temeljito pratiti razvoj tržišnog natjecanja između predmetnih stranaka i, s druge strane, da tužitelji u svakom trenutku mogu zatražiti novo ispitivanje sporazumâ kada budu u mogućnosti iznijeti nove elemente.
- 64 Iz toga slijedi da se ne može prihvatiti argument koji se temelji na pogrešnoj ocjeni spornih sporazuma u cijelosti. Slijedom toga, tužbeni razlog koji se odnosi na primjenu članka 85. treba odbiti.

Primjena članka 86.

- 65 U pogledu članka 86. Ugovora, nakon gore iznesenih tvrdnji više nije potrebno ispitivati u kojoj mjeri Rothmans International zauzima vladajući položaj na znatnom dijelu tržišta Zajednice. Naime, o zlouporabi tog položaja riječ je samo kada predmetni udio znači i stvarni nadzor nad drugim poduzećem ili barem utjecaj na poslovnu politiku tog poduzeća. Iz ispitivanja članka 85. proizlazi da sporazumima iz 1984. nije utvrđen takav učinak. Stoga tužbeni razlog koji se odnosi na članak 86. također treba odbiti.

C — Obrazloženje spornih odluka

- 66 Tužitelji tvrde da su sporne odluke nevaljane jer Komisija nije pojasnila kako je došla do svojeg zaključka. Tim se odlukama ide znatno dalje od prethodnih odluka Komisije i njima su postavljena nova načela tako da je Komisija dužna iznijeti svoje iscrpno obrazloženje.
- 67 Tužitelji dodaju da je Komisija tim više dužna iscrpno obrazložiti svoje odluke u pogledu elemenata sporazumâ iz 1984., preuzetih iz sporazumâ iz 1981., jer je u pobijanim odlukama izmijenila svoje ranije stajalište o sporazumima iz 1981., koje je navedeno u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku.

- 68 Naposljetku, tužitelji tvrde da iako odluke sadržavaju nove argumente u odnosu na dopise iz članka 6. Uredbe br. 99/63, tim odlukama nije odgovoreno na određena očitovanja koja su tužitelji podnijeli kao odgovor na te dopise.
- 69 U skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, doseg obveze obrazlaganja, utvrđene člankom 190. Ugovora, ovisi o prirodi predmetnog akta i o okolnostima u kojima je donesen.
- 70 Kada je riječ o odbijanju zahtjeva na temelju članka 3. Uredbe br. 17, dovoljno je da Komisija iznese razloge zbog kojih smatra da nije moguće utvrditi postojanje povrede pravila o tržišnom natjecanju. Konkretno, Komisija nije dužna opravdavati eventualne razlike u odnosu na svoju obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku, s obzirom na to da je to pripremni dokument koji sadržava isključivo privremene ocjene kojima se želi utvrditi predmet upravnog postupka u odnosu na poduzeća koja su predmet tog postupka.
- 71 Točno je da je Sud u svojoj presudi od 26. studenoga 1975. (*Papiers Peints*, 73/74, Zb., str. 1491.) pojasnio da, iako u okviru prakse odlučivanja jedna odluka ide znatno dalje od prethodnih odluka, Komisija je dužna iznijeti svoje iscrpno obrazloženje. Međutim, sporne odluke odnose se na sporazume s kakvima se Komisija nije susretala u dotadašnjoj upravnoj praksi i njima nisu definirana nova načela u odnosu na tu praksu, nego su te odluke ograničene na ispitivanje određenih aspekata predmetnih sporazuma.
- 72 U pogledu prigovora da Komisija nije odgovorila na argumente tužitelja, valja podsjetiti da je Sud u svojoj presudi od 17. siječnja 1984. (*VBVB i VBBB/Komisija*, spojeni predmeti 43 i 63/82, Zb., str. 19.) naglasio da, iako je Komisija na temelju članka 190. Ugovora dužna navesti činjenična pitanja o kojima ovisi obrazloženje odluke i pravna razmatranja na temelju kojih je donijela tu odluku, tom se odredbom ne zahtijeva da Komisija raspravlja o svim činjeničnim i pravnim pitanjima koja su se razmatrala tijekom upravnog postupka.
- 73 Stoga je u ovom slučaju dovoljno da Komisija navede činjenična pitanja i pravna razmatranja na temelju kojih je utvrdila da nije moguće dokazati da se sporazumima iz 1984. narušavaju pravila tržišnog natjecanja. U tom kontekstu ne može se smatrati da su sporne odluke nedovoljno obrazložene.
- 74 Stoga valja odbiti posljednji tužbeni razlog, kao i tužbu u cijelosti.

Troškovi

- 75 U skladu s člankom 69. stavkom 2. Poslovnika, stranka koja ne uspije u postupku dužna je snositi troškove. Budući da tužitelji nisu uspjeli u svojim tužbenim zahtjevima, valja im naložiti snošenje troškova postupka, uključujući troškove intervenijenata.

Slijedom navedenog,

SUD (šesto vijeće),

proglašava i presuđuje:

- 1. Tužbe se odbijaju.**
- 2. Tužiteljima se nalaže snošenje troškova, uključujući troškove intervenijenata.**

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourggu 17. studenoga 1987.

[Potpisi]

* Jezik postupka: engleski

RADNI PRIJEVOD